

License Information

Study Notes (Biblica) (Swahili) is based on: Biblica Study Notes, [Biblica Inc.](#), 2023, which is licensed under a [CC BY-SA 4.0 license](#).

This PDF version is provided under the same license.

Study Notes (Biblica)

Mwanzo 1:1-2:25

Mwanzo ni kitabu cha kwanza katika Agano la Kale katika Biblia.

Kwenye lugha ya Kigiriki, neno Genesis linamaanisha mwanzo. Kitabu hiki kinarekodi mwanzo wa historia ya binadamu, ya dhambi na ya wokovu.

Pia inajumuisha hadithi mbili zinazofafanua mwanzo wa uumbaji. Hadithi ya kwanza iko katika Mwanzo 1:1 – 2:3. Hadithi ya pili iko katika Mwanzo 2:4-25

Kwa pamoja, hadithi zinaonyesha Mungu ndiye Muumba mwenye upendo wa uhai. Yeye ni Muumba wa kila kitu kinachokuwepo.

Maneno ya Mungu yaliumba mbingu na dunia na kila kitu kilichomo. Ardhi ilitii maneno ya Mungu na ikazalisha mimea. Mungu alitumia mavumbi ya dunia kuumba wanyama na wanadamu.

Adamu aliwapa majina wanyama wote ambao Mungu aliumba. Alisoma shairi zuri wakati Mungu alipomleta Hawa kwake. Hii ilikuwa ndoa ya kwanza.

Mungu aliwabariki Adamu na Hawa na kuwapa kila kitu walichohitaji. Waliishi katika Bustani ya Edeni. Mungu aliwapa kazi ya kufanya. Kazi yao ilikuwa kuwa watawala juu ya kile Mungu alichoumba. Hii ilimaanisha kwamba walipaswa kutunza bustani.

Mungu aliwaambia wale chakula kutoka kwa mimea yote bustanini isipokuwa moja. Hawakuruhusiwa kula kutoka kwa mti wa maarifa ya mema na mabaya. Adamu na Hawa walimtii Mungu na walikuwa na amani kamili naye. Pia walikuwa na amani wao kwa wao na na kila kitu kingine Mungu alichoumba.

Mungu alipumzika kutoka kwa kazi yake ya uumbaji siku ya saba. Inajulikana kama siku ya Sabato. Hizo siku saba zilionyesha kuwa uumbaji ulikuwa umekamilika. Mungu alifurahi na akasema kuwa ulimwengu wake ulikuwa mzuri sana.

Mwanzo 3:1-24

Hadithi hii ni kuhusu mwanzo wa dhambi duniani. Inazungumzia uovu katika umbo la nyoka. Hii ilikuwa njia ya kuzungumzia shetani.

Nyoka alimjaribu Adamu na Hawa kutomtii Mungu. Waliacha kumtumaini Mungu. Badala yake, walichagua kufanya kitu kilichokwenda kinyume na kile Mungu alichotaka. Walikula kutoka kwenye mti wa ujuzi wa mema na mabaya. Hilo lilikuwa dhambi ya kwanza. Matokeo yake waligundua kuwa walikuwa uchi. Kisha waliogopa na wakajificha kutoka kwa Mungu.

Maisha duniani hayakuwa tena jinsi Mungu alivyotaka yawe. Hakukuwa tena na amani kamili kati ya watu, Mungu na dunia. Hapo awali Mungu alikuwa amewaambia Adamu na Hawa kuwa na watoto. Walipaswa kulima ardhi na kuitunza. Lakini sasa kuwa na watoto kungekuwa na maumivu. Kulima ardhi kungekuwa kugumu. Watu wangekufa kwa sababu wasingeweza kula kutoka kwa mti wa uzima. Na nyoka daima angekuwa adui wa wanadamu.

Hii haimaanishi kwamba wanyama ambao ni nyoka ni waovu. Inamaanisha kwamba shetani na viumbe vyaa kiroho waovu ni maadui. Wao ni maadui wa Mungu na kila kitu kingine ambacho Mungu aliumba. Uumbaji wote uliwekwa chini ya laana kwa sababu ya dhambi. Uumbaji wote ulifanywa kuteseka. Lakini maneno ya Mungu kwa Hawa yanajumuisha ahadi. Siku moja mwanadamu ataponda maadui wa Mungu. Hii ilitokea wakati Yesu alikuja duniani, akafa na kufufuka kutoka kwa wafu.

Mwanzo 4:1-5:32

Ukoo wa familia ya Adamu na Hawa umerekodiwa katika Mwanzo. Inasimulia hadithi kuhusu baadhi ya watoto wao. Wana wao Abeli na Kaini walifanya kazi ambayo Mungu aliwapa wanadamu kufanya. Walitunza wanyama na kulima ardhi. Walikuwa na uhusiano na Mungu na walimletea sadaka.

Lakini wakati Kaini alipokuwa na hasira na huzuni, alijiruhusu kudhibitiwa na dhambi. Kaini alimuua Abeli. Huu ni uuaji wa kwanza uliorekodiwa katika Mwanzo. Inaonyesha jinsi dhambi ilivyoساببشا matatizo kati ya familia. Kaini akawa mjenzi badala ya mkulima. Baadhi ya watoto kutoka ukoo wa Kaini walitunza mifugo. Wengine wakawa wanamuziki. Wengine walifanya kazi na zana za chuma. Hii inaonyesha mwanzo wa aina tofauti za kazi ambazo wanadamu hufanya.

Kitukuu wa Kaini, Lameki, alikuwa na vurugu na alikuwa na kiburi. Hii ilikuwa tofauti na watoto na

wajukuu wa Sethi, mwana wa Adamu. Baada ya Sethi, watu walianza kuliita jina la Bwana. Hii inamaanisha kwamba waliomba (maombi) kwa Mungu, walimwabudu na kumfuata.

Enoki alikuwa mfano wa hili. Mwanzo haurekodi chochote zaidi kuhusu familia ya Kaini. Badala yake, inarekodi ukoo wa Adamu kupitia Sethi. Mungu alichagua kufanya kazi kupitia ukoo wa Sethi katika mpango wake wa kuokoa dunia. Nuhu alikuwa sehemu ya familia ya Sethi.

Mwanzo 6:1-8:14

Kwenye Mwanzo 1:31 mwandishi wa Mwanzo alirekodi kwamba Mungu aliona kila kitu alichokuwa ameumba. Alifurahi kwa sababu kilikuwa kizuri sana.

Wakati Mungu alipoumba wanadamu, aliwaambia wajaze dunia. Hii ilimaanisha kwamba Mungu alitaka dunia iendelee kujazwa na mambo mazuri. Lakini badala yake watu waliishi maisha yaliyodhibitiwa na nguvu ya dhambi. Walijaza dunia na mambo maovu na yenye madhara.

Mfano mmoja wa hili ulikuwa ndoa kati ya wanawake na wana wa Mungu. Mwandishi wa Mwanzo alirekodi kwamba Mungu aliona jinsi kila mtu alivyokuwa mwenye dhambi. Mungu hakufurahishwa. Alikuwa na huzuni sana kuhusu hili.

Kwa hiyo Mungu alidhibiti idadi ya miaka ambayo watu wangeweza kuishi. Pia aliamua kuangamiza kile alichoumba. Lakini Nuhu alikuwa na imani kwa Mungu na alitii Mungu. Hiyo ndiyo maana ya kutembea kwa uaminifu pamoja na Mungu. Mungu alifurahi sana kwa Nuhu.

Mungu alileta hukumu dhidi ya watu na dunia kupitia gharika. Hata hivyo, Mungu alionyesha neema pia. Aliokoa Nuhu, familia yake na baadhi ya kila aina ya wanyama.

Mwanzo 8:15-11:32

Baada ya gharika, dunia ilikuwa kama mpya. Mungu alianza tena maisha duniani na Nuhu na familia yake. Alianza tena na wanyama waliokuwa kwenye safina.

Mungu alifanya agano. Hili lilikuwa agano na Nuhu na familia yake na kila kiumbe hai duniani.

Hata hivyo, gharika haikuangamiza nguvu ya dhambi juu ya wanadamu. Mji wa Babeli na mnara vilikuwa mifano ya jinsi dhambi iliendelea. Watu walifanya kazi pamoja dhidi ya Mungu. Mnara

walioujenga ulionyesha jinsi walivyojaa kiburi. Walitaka kubaki katika mji wa Babeli badala ya kujaza dunia. Ni pale tu waliposhindwa kuzungumza lugha moja ndipo walipoenea ulimwenguni kote.

Mistari ya familia ya Yafethi, Shemu na Hamu inaonyesha jinsi hii ilivyotokea. Mistari hii ya familia inarekodi mwanzo wa makundi mengi ya watu.

Mwanzo uliendelea na rekodi ya ukoo wa Nuhu kupitia Shemu. Mungu alichagua kufanya kazi kupitia ukoo wa Shemu katika mpango wake wa kuokoa dunia. Abramu alikuwa sehemu ya ukoo wa Shemu.

Mwanzo 12:1-14:24

Mungu alifanya ahadi kwa Abramu. Abramu alipaswa kuondoka katika nchi na familia ya baba yake huko Mesopotamia. Alipaswa kwenda katika nchi mpya. Mungu angefanya familia ya Abramu kuwa taifa kubwa. Hii ilimaanisha kwamba kungekuwa na watoto na wajukuu wengi kutoka kwa ukoo wa Abramu.

Mungu angebariki mataifa yote duniani kwa sababu ya Abramu. Na Mungu angempa familia ya Abramu nchi ya Kanaani kuishi.

Hadithi katika Mwanzo zinaonyesha jinsi Mungu alivyokuwa mwaminifu katika kutimiza ahadi zake kwa Abramu. Zinaonyesha jinsi wakati mwingine Abramu alikuwa mwaminifu kwa Mungu na wakati mwingine hakuwa mwaminifu. Alikuwa mwaminifu alipoenda Kanaani na Sarai, Loti na kila kitu walichomiliki. Alikuwa mwaminifu alipoamua kutokua tajiri kutoka kwa mfalme wa Sodoma. Alimwamini Mungu kwamba angempa kile alichohitaji.

Abramu hakuwa mwaminifu alipoongopea kuhusu Sarai kwa Farao. Hakumwamini Mungu kumtunza huko Misri. Hata hivyo, Mungu alibaki mwaminifu kwa Abramu hata wakati Abramu hakuwa mwaminifu kwake. Mungu alimlinda Abramu na Sarai huko Misri na akawabariki kwa utajiri.

Mungu alirudia ahadi zake kwa Abramu baada ya Loti kuhamia eneo tofauti. Mungu alimpa Abramu mafanikio alipookoa Loti kutoka kwa wafalme waliovamia Sodoma. Baada ya vita, Melkizedeki alitambua kwamba Mungu alikuwa akimtunza Abramu. Melkizedeki alibariki Abramu kwa jina la Mungu.

Mwanzo 15:1-20:18

Kwenye Mwanzo sura ya 15 Mungu alirudia ahadi zake za kumpa Abramu ardhi na familia kubwa. Alifanya hivi kwa kufanya agano na Abramu. Lakini Sarai hakuwa bado na watoto. Kwa hivyo Abramu hakuweza kuelewa jinsi Mungu angefanya familia yake kuwa taifa kubwa. Hata hivyo, Abramu aliamini ahadi ya Mungu kumpa mwana.

Imani ya Abramu ilimpendeza Mungu. Abramu alifanya kuwa sawa na Mungu kwa kumwamini Mungu. Hii pia inaitwa kufanya mwenye haki au kuhesabiwa haki. Mungu aliweka agano lake na Abramu katika utekelezaji kupitia dhabihu ya wanyama.

Kwenye Mwanzo sura ya 17 Mungu alirudia agano lake na Abramu. Alibadilisha majina ya Abramu na Sarai kuwa Abrahamu na Sara. Alieleza kuwa agano lake na familia ya Abrahamu lingedumu milele. Ishara ya agano ilikuwa kutahiriwa. Ahadi ya Mungu ya kumpa mwana ilichukua muda mrefu kutimia. Kwa sababu hii ilikuwa vigumu kwa Abrahamu na Sara kumwamini Mungu kikamilifu.

Abrahamu alikuwa na mwana na mtumwa wa Sara aliyeitwa Hagari. Abrahamu alimdaganya mfalme wa Gerari kuhusu mke wake Sara. Sara alicheka na hakuamini ahadi ya Mungu kwamba angepata mtoto. Lakini Mungu alifanya wazi kwamba Abrahamu na Sara wangkuwa wazazi wa mwana.

Wanaume watatu waliowatembelea walisema kwamba mwana wao Isaka angezaliwa ndani ya mwaka mmoja. Mungu angeendelea na agano kupitia Isaka. Ingawa Abrahamu na Sara hawakumwamini kikamilifu, Mungu aliwalinda. Pia aliwalinda watu walio karibu nao. Alimlinda Hagari jangwani na akaahidi kumbariki Ismaili. Pia alimwokoa Loti wakati Sodoma na Gomora zilipoharibiwa.

Mwanzo 21:1-22:24

Abrahamu aliendelea kuwa mwaminifu kwa Mungu na kumwita kwa jina lake. Mungu alitimiza ahadi yake ya kumpa Abrahamu na Sara mwana. Mungu alikuwa ameahidi kuendeleza agano lake na Abrahamu kupitia Isaka. Hata hivyo, Mungu alimwambia Abrahamu kumtoa Isaka kama sadaka.

Huu ulikuwa mtihani wa kuona kama Abrahamu alimwamini Mungu kikamilifu kumtunza. Abrahamu alikuwa tayari kutii kwa sababu aliamini Mungu angeweka ahadi zake. Hii inaelezwa katika Waebrania 11:19. Mungu

alimzuia Abrahamu kumtoa Isaka kama sadaka. Alitoa kondoo dume badala yake kwa ajili ya kutolewa sadaka.

Hii ilikuwa picha ya jambo ambalo lingetokea mamia ya miaka baadaye. Mungu alitoa Yesu kama dhabihu ili kuwaokoa wanadamu kutoka kwa dhambi. Mungu alifurahi sana kwamba Abrahamu alimwamini kabisa na alikuwa tayari kumtii. Hii haikuwa sawa na desturi ya kutoa watoto dhabihu katika Agano la Kale. Mungu alirudia baraka za agano kwa Abrahamu.

Mwanzo 23:1-25:18

Abrahamu alifanya mambo kadhaa ili kuhakikisha kwamba Isaka alipokea baraka za agano la Mungu.

Wakati Isaka alipokuwa mdogo, Abrahamu alimfukuza Hagari na mwana wao Ishmaeli. Isaka alipokuwa mkubwa, Abrahamu pia aliwfukuza wana aliowapata baada ya Sara kufa. Alifanya hivi ili watoto wake na masuria wasimsumbue Isaka.

Abrahamu alihakikisha kwamba Isaka hakuoa mke Mkanaani. Alihakikisha kwamba Isaka angeendelea kuishi Kanaani baada ya kumuoa Rebeka. Hii ilikuwa kwa sababu Mungu alikuwa ameahidi kutoa nchi ya Kanaani kwa familia ya Abrahamu.

Abraham hakuwa amemiliki ardhi bado. Alikuwa na matatizo hata na Wafilisti kuchukua visima alivyovichimba. Ardhi pekee katika Kanaani ambayo Abrahamu alimiliki ilikuwa pango ambapo Sara alizikwa.

Mwanzo 25:19-28:9

Mwanzo uliendelea na rekodi ya ukoo wa Abrahamu kupitia Isaka. Mungu alichagua kufanya kazi kupitia ukoo wa Isaka katika mpango wake wa kuoko dunia.

Lakini wanachama wa familia ya Abrahamu hawakuwa waaminifu kwa Mungu kila wakati. Isaka alimdaganya kuhusu Rebeka kama vile Abrahamu alivyomdaganya Farao kuhusu Sara. Hata hivyo, Mungu alibaki mwaminifu kwa sehemu yake ya agano.

Mungu alimbariki Isaka kati ya Wafilisti. Mungu alirudia kwa Isaka agano alilofanya na Abrahamu. Mungu alimpa Isaka watoto na akaahidi kuendeleza agano kupitia Yakobo. Hilo lilikuwa wazi tangu wakati Yakobo na Esau walipozaliwa.

Esau hakuheshimu haki za mzaliwa wa kwanza katika familia. Rebeka na Yakobo walimdaganya

Isaka ili kumpa Yakobo baraka ya baba ambayo ilikuwa ya Esau. Hii ilisababisha matatizo makubwa katika familia.

Yakobo alikimbia kutoka katika nchi ambayo Mungu alikuwa ameahidi kutoa kwa ukoo wa Abrahamu. Alifanya hivi ili kuokoa maisha yake. Hata hivyo, Isaka alimwamini Mungu kuendeleza agano lake kupidia Yakobo.

Mwanzo 28:10-31:55

Hadithi katika Mwanzo kuhusu ukoo wa Isaka ziliendelea kupidia Yakobo. Mungu alichagua kufanya kazi kupidia ukoo wa Yakobo katika mpango wake wa kuokoa dunia.

Kule Betheli, Mungu alimtokea Yakobo katika ndoto. Mungu alirudia kwa Yakobo agano alilofanya na Abrahamu na Isaka. Mungu alimuahidi Yakobo watoto wengi na nchi ya Kanaani. Aliahidi kwamba ulimwengu mzima ungebarikiwa kupidia ukoo wa familia ya Yakobo.

Hadithi zingine kuhusu Yakobo zinaonyesha uaminifu wa Mungu kwa ahadi alizotoa. Pia zinaonyesha matatizo ambayo Yakobo alikabiliana nayo. Labani alimdanganya Yakobo kuoa Lea na Raheli. Yakobo alikuwa na watoto wengi kupidia wake zake na masuria wake. Lakini kulikuwa na mapigano mengi na amani kidogo sana katika familia yake.

Mungu alimbariki Yakobo na mafanikio katika kazi yake kama mchungaji. Lakini Labani alimnyanyasa kwa sababu ya baraka hizi. Alipotaka kurudi Kanaani, Yakobo alikabiliwa na hatari. Kukimbia kutoka kwa Labani hakukumfanya awe salama. Mungu alimlinda Yakobo kwa kumzuia Labani kumdhuru.

Familia ya Yakobo ilikuwa na matatizo mengi na hawakuwa waaminifu kabisa kwa Mungu. Hawakuwa waaminifu kwa kila mmoja waliendelea kuabudu miungu ya uongo. Lakini Mungu aliendelea kuwa mwaminifu kwao.

Mwanzo 32:1-35:29

Kurudi katika nchi ya Kanaani kulikuwa hatari kwa Yakobo. Aliogopa kwamba Esau angemvamia na kumuua yeye na familia yake. Yakobo alijiandaa kwa kumtumia Esau zawadi na kujaribu kuwalinda wanawake na watoto. Lakini ni Mungu aliyemlinda Yakobo na familia yake.

Yakobo alipigana mieleka na mtu aliyemletea baraka za Mungu. Mtu huyo alimpa Yakobo jina

Israeli. Ingawa Yakobo alikuwa ameiba baraka za Isaka, Esau alikuwa amekuwa tajiri sana. Hakuwa na haja ya zawadi ambazo Yakobo alimpelekea. Esau alipokea Yakobo kwa kumbatio na hakumshambulia. Alikuwa amesamehe Yakobo. Baadaye Yakobo na Esau waliweza kumzika baba yao Isaka pamoja kwa amani.

Ardhi ya kwanza ambayo Yakobo alimiliki katika Kanaani ilikuwa karibu na mji wa Shekemu. Wana wa Yakobo walitumia ishara ya agano lao na Mungu dhidi ya wanaume wa Shekemu. Walidanganya wanaume hao kwa tohara kisha wakawaua na kupora mji huo. Walifanya hivi kwa sababu ya kile mwana wa Hamori, Shekemu, alichomfanya Dina. Familia ya Yakobo lilazimika kukimbia kutoka eneo hilo.

Waliondoa sanamu zao za miungu ya uongo na kwenda Betheli. Huko Yakobo alimjengea Mungu madhabahu. Mungu alimbariki tena na kumwita Israeli. Mungu aliahidi tena kudumisha agano lake na Yakobo.

Orodha ya wana 12 wa Yakobo inaonyesha mahali makabila 12 ya Israeli yalipotoka. Katika Israeli, wana wa Yakobo pia walijulikana kama mababu wa koo.

Mwanzo 36:1-38:30

Ukoo wa Esau umeandikwa katika Mwanzo. Lakini hadithi ya familia ya Ibrahimu na Isaka iliendelea kupidia wana wa Yakobo. Iliendelea zaidi kupidia Yusufu.

Wana wa Yakobo aliowapata na Lea, Bilha na Zilpa walimwonea vivu Yusufu. Walimwonea vivu kwa sababu baba yao alimpenda Yusufu kuliko wao. Walifanya jambo baya dhidi ya Yusufu. Walimuza kama mtumwa. Hili lilikuwa wazo la Yuda.

Kisha ndugu zake walimwambia Yakobo kwamba Yusufu ameuawa. Yakobo alihuzunika sana kiasi kwamba alikataa kufarijiwa. Baada ya hayo, Yuda aliondoka kwa Yakobo na ndugu wengine. Mkwe wake Tamari alimlaghai. Alifanya hivi kwa sababu wana wa Yuda hawakutekeleza wajibu wa shemeji yao.

Mwanzo 39:1-41:57

Hata wakati Yosefu hakuwa Kanaani, Mungu alimlinda na kumbariki. Mungu alikuwa amefanya jambo sawa na Yakobo miaka mingi iliyopita.

Yosefu alikuwa na mafanikio kama meneja katika nyumba ya Potifa. Potifa alikuwa afisa wa Misri aliyemnunua Yosefu kama mtumwa wake.

Yosefu alikuwa na mafanikio kama meneja gerezani. Alikuwa na mafanikio kuelewa maana ya ndoto za watu.

Alikabiliwa na matatizo mengi pia. Alilazimika kufanya kazi kama mtumwa. Aliwekwa gerezani ingawa hakuwa amefanya kosa lolote. Afisa ambaye angewenza kumsaidia kuachiliwa kutoka gerezani alimsahau.

Kisha Mungu alimsaidia Yosefu kuelewa maana ya ndoto za Farao. Baada ya hapo, Farao alimteua Yosefu kuwa mtawala wa Misri yote. Yosefu alihakikisha kwamba kutakuwa na chakula cha kutosha wakati wa miaka ya njaa kali.

Yakobo hakutaka kumtuma Benyamini kwenda Misri kununua chakula. Aliogopa kumpoteza kama alivyompoteza Yosefu.

Yosefu aliwajaribu ndugu zake kumi kwa kuwafanya wamlete Benyamini Misri. Kisha aliwajaribu kuona kama wangemptendea Benyamini vibaya.

Yuda alikuwa amebadilika tangu alipomuuza Yosefu utumwani. Alijitolea kubaki kama mtumwa wa Yosefu ili Benyamini aweze kuondoka huru.

Kisha ndugu kumi walijua kwamba Yosefu mtawala wa Misri alikuwa ndugu yao Yosefu. Waliogopa kile ambacho angewafanya. Lakini Yosefu aliwasamehe. Alieleza jinsi Mungu alivyofanya mambo mazuri yatokee hata kutokana na matendo yao maovu.

Ndoto ya Yosefu kutoka alipokuwa kijana mdogo ilitimia. Ndoto hiyo ilirekodiwa katika Mwanzo 37:5-11. Ndugu zake walimuonyesha heshima. Lakini ndugu hao hawakuchukiana tena wala kuwa na vivu. Badala yake, walilia na kukumbatiana na kuzungumza pamoja.

Mwanzo 45:16-50:26

Kabla ya kuondoka Kanaani, Yakobo alimwabudu Mungu huko Beer-Sheba. Mungu alimtokea katika maono. Mungu alizungumza sehemu za agano tena. Mungu aliahidi kuirudisha familia ya Yakobo katika nchi ya Kanaani.

Ukoo wa familia ya Abrahamu ulikuwa umeongezeka sana. Yosefu alitumia mamlaka yake

kuwapatia ardhi familia ya Yakobo. Wangeweza kuendelea na kazi yao kama wachungaji huko Gosheni. Yosefu pia alitumia mamlaka yake kuwapatia chakula Wamisri na watu kutoka nchi nyingine. Jinsi alivyofanya hivi ilimfanya Farao kuwa tajiri na mwenye nguvu zaidi. Baadaye hii ingesababisha matatizo kwa ukoo wa familia ya Ibrahamu. Mungu alikuwa amemwonya Ibrahamu kuhusu matatizo haya katika Mwanzo 15:13.

Yakobo aliwachukua wana wa Yusufu Efraimu na Manase kama wanawe. Baada ya kutoa baraka ya baba kwa wanawe, Yakobo alikuwa. Baada ya kifo cha Yakobo, ndugu walihofia kwamba Yosefu angewaumiza hatimaye. Lakini Yosefu alikuwa amewasamehe kabisa ndugu zake. Ingawa alikuwa ameteseka sana, Mungu alikuwa ameokoa maisha mengi kupitia yeye. Hii ilikuwa njia moja ambayo ukoo wa Abrahamu ulikuwa baraka kwa wengine.

Ilikuwa muhimu sana kwa Yakobo na Yosefu kuzikwa Kanaani. Waliyaminahadi ya Mungu ya kuwapa nchi ya Kanaani ukoo wa Abrahamu.